

Senaheribova kampanja u Babiloniju i Judeju: usporedba asirskih izvora i Starog zavjeta

Sažetak

Novoasirsko carstvo pod Senaheribovom vladavinom ostavilo je neizbrisiv trag na širokom području Bliskog istoka. Ipak, zahvaljujući asirskim izvorima, a osobito starozavjetnoj predaji, granice njegova utjecaja znatno su rasprostranjenije, ima li se u vidu geografsku rasprostranjenost i utjecaj biblijskih poruka na kolektivnu svijest čovječanstva. U ovom će se radu, upravo zbog njegova iznimna utjecaja, pokušati usporediti pisane asirske i biblijske izvore koji prema shvaćanju tradicionalne historiografije opisuju isti događaj, ali ukazat će se i na njihovo moguće alternativno tumačenje. Da je riječ samo o istom povijesnom događaju utemeljenom na različitim izvorima iz različitih tradicija, tada to uistinu ne bi bilo ništa značajno. Ipak, tu je riječ i o drukčijim teologijskim pogledima na svijet u kojem asirski bogovi odnosno židovski Jahve, kao uostalom i ljudi, imaju svoje mjesto budući da oba izvora u sebi nose i vlastita uvjerenja o ispravnosti religije i boga Ašura odnosno Boga Jahvea koji su im zaštitnici i čiji su oni kao narodi nositelji.

Ključne riječi:

Asirsko carstvo, Senaherib, Niniva, Babilon, Judeja, Mezopotamija, Biblija, Jeruzalem

1. Uvod

Povijest Asirskog carstva možemo pratiti od srednjeg brončanog doba (sam kraj 3. tisućljeća pr. Kr.) što je ujedno i razdoblje Staroasirskog carstva u kojem je njegova prijestolnica Ašur bio tek maleni grad-država. Svoj najveći uspon, teritorijalno proširenje i imperijalnu vladavinu proširenu na istočni Mediteran, Malu Aziju, Kavkaz, dijelove Arapskog poluotoka i Sjeverne Afrike (Babilonija, Elam, Izrael, Judeja, Fenikija odnosno Kanaan) doživjet će u vrijeme vladavine kraljeva Tiglatpilesara III. te njegovih sinova Šalmanesera V. i Sargona II. To je vrhunac Novoasirskoga carstva (911.–609. pr. Kr.). Takvo moćno carstvo, ali i sve njegove probleme, naslijedit će Sargonov sin Senaherib. U tom će razdoblju za asirske kraljeve biti nužnost pokušati riješiti tzv. „babilonsko pitanje“ i ugušiti pobune u Judeji, ali i pokušati preobraziti carstvo kao osvajački orijentiranu vojnu autokraciju pretežno graditeljsko-imperijalnom politikom, koju će obilježiti uspon glavnog asirskog grada Ninive s preko 150 000 stanovnika u najveći, najljepši i najbogatiji grad-metropolu dotad poznat svijetu. Zbog porasta važnosti Ninive, Senaherib je taj grad 704. g. pr. Kr. proglasio glavnim gradom svoga carstva.¹ U ovom radu, čiji su glavni izvori oni asirskog porijekla, utemeljeni na Senaheribovim analima, te starozavjetne knjige, pokušat će se razjasniti odnos između spomenutih izvora koji govore o asirskoj invaziji Judeje u sklopu Senaheribovih kampanja. Nadalje, te će se naizgled različite izvore nastojati usporediti, pomiriti i sintetizirati.

Glavni Senaheribov cilj bio je konsolidacija očeva naslijeđenog carstva, a ne njegovo daljnje proširenje, no uspostava carskoga mira diljem zemlje bila je stalno prekidana pobunama u Babiloniji, kao i onom u Judeji. U tim su trenucima nestabilnosti na prijestolju često izbijale bune asirskih neprijatelja. Takve su pobune zaprijetile carstvu odmah prilikom uspona Senaheriba na asirsko prijestolje.² Senaherib se kao kralj Asirije, Babilonije, Sumera i Akada na početku svoje vladavine, tijekom prve i druge ratne kampanje, titulirao i kao „neprikosnoveni kralj“, tijekom treće kampanje proglasio se i „kraljem svijeta“, a nakon pete kampanje 697. g. pr. Kr., vođene na sjeveru, zapadu, jugu i istoku, glavnom titulom postaje mu „kralj četiriju strana svijeta“, koju je inače kao popularnu kraljevsku titulu koristio i njegov otac Sargon II.³ Iako je i Senaheribov nasljednik, Esarhadon (681.–669. pr. Kr.), uz veliku pomoć svoje kraljice-majke Nagkije prilikom uspona na prijestolje, ali i kasnije, vodio vojne kampanje, prije svega protiv nastojanja Kušitskog Egipta za proširenjem svojeg utjecaja na Levant, na temelju dostupnih izvora može se zaključiti da mu je tijekom vladavine u središtu interesa bio razvoj graditeljstva i kulture. Takve polagane promjene u Novoasirskom carstvu ipak ne smiju zavarati kako se ne bi pomislilo da je ono sa svojom moćnom, discipliniranom i efikasnom vojskom postalo miroljubivo. Ono je, naprotiv, bilo agresivno, ali u njemu se sve više intenzivirao proces bogaćenja ratnim plijenom i trgovinom, razvoj civilizacije i građevinskih pothvata poput cesta za brzi transport vojske, prototipa babilonskih Visećih vrtova kao jednog od sedam drevnih svjetskih čuda te pretvaranja Ninive u najveći grad svijeta. Upravo u svjetlu tih činjenica ne treba čuditi to da većina izvora vezanih uz Esarhadona nije analitičke tradicije, nego religijskog i graditeljskog sadržaja.⁴ Najpoznatije pak djelo Esarhadonova nasljednika Ašurbanipala, Ašurbanipalova knjižnica, dovoljno govori sama o sebi po tom pitanju.

2. Senaheribova kampanja u Babiloniju

Senaheribova vladavina opisana je u mnogobrojnim izvorima iz njegova vremena. Ti su izvori prije svega analitičkoga karaktera, ali su popraćeni i brojnim kronografskim

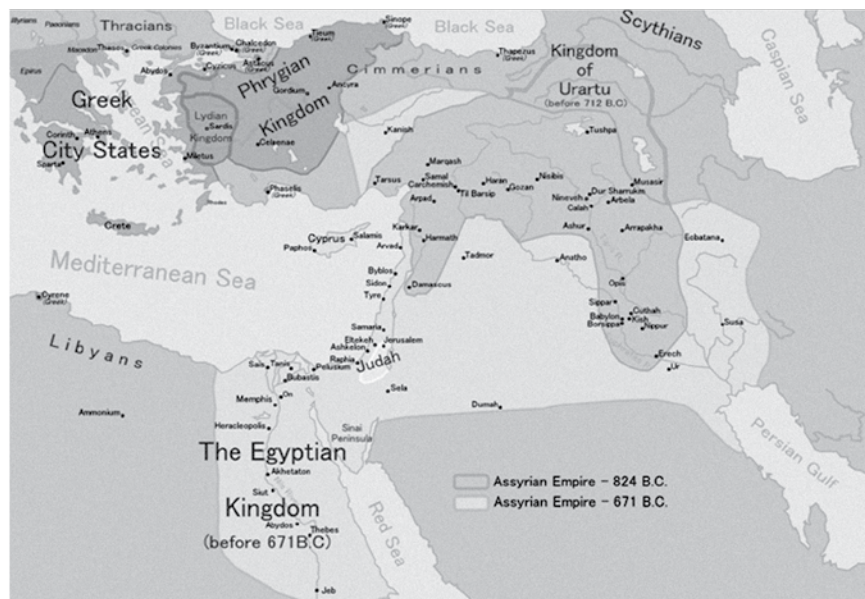
tekstovima, pismima dvorske kancelarije i astrološkim izvještajima. No postoji i izvor koji nije asirski ili babilonski, a povjesničarima znatno pomaže u sagledavanju raznih aspekata Senaheribove vladavine. Riječ je o starozavjetnim biblijskim tekstovima, naročito o Drugoj knjizi o Kraljevima, Drugoj knjizi Ljetopisa, Knjizi proroka Izaije, Knjizi proroka Miheja te Knjizi proroka Tobije. „Ali kada Šalmanasar umrije, zakralji se mjesto njega Sanherib, njegov sin.“ (Tob 1,15).⁵ Te će starozavjetne knjige povjesničarima osobito biti dragocjene prilikom opisa asirske opsade Jeruzalema, glavnog grada kraljevstva Judeje, 701. g. pr. Kr.⁶

Pitanje asirskog upravljanja Babilonijom postalo je akutno već prilikom osvajanja toga grada te područja oko njega, što je poduzeo Senaheribov djed, Tiglatpileasar III. On se proglasio babilonskim kraljem, ali je formalno ostavio Babilonu njegovu neovisnost. Takav odnos snaga nikada nisu prihvatili lokalni plemići na čelu s Kaldejcem Marduk-apla-iddinom. U Bibliji ga se prilikom opisa njegova izaslanstva judejskom kralju Ezekiji naziva i Merodakom Baladanom (Iz 39,1). On je nakon smrti Tiglatpileasara III. podignuo pobunu koju je morao ugušiti Sargon II., koji je Babilonce nastojao umilostiviti simboličnim gestama i očuvanjem njihove kakve-takve neovisnosti o središnjoj asirskoj vlasti. Nakon pogibije Sargona II. u bitci, takvu je očevu politiku nastojao provoditi i Senaherib, ali s puno manje uspjeha. To se da vidjeti iz toga što već 703. g. pr. Kr. Senaherib biva prisiljen voditi prvu formalnu kampanju protiv Babilonije, jer je na prijestolje Babilona stupio već spomenuti Marduk-apla-iddin te oko sebe okupio veliku vojsku sastavljenu od Kaldejaca, Aramejaca i Elamaca.⁷

Asirci i Babilonci dijelili su inače mnogo toga zajedničkoga poput jezika, religije i kulture. Upravo su zbog toga Babilonci oduvijek u Asirskom carstvu uživali poseban privilegirani položaj i status. Primjerice, asirski kralj Sargon II. tradicionalno se okrunio kao kralj Babilona. Asirci su također poštovali i održavali sve babilonske institucije, a poglavito religijske. Sargonu II. bilo je uostalom važno sudjelovanje u babilonskom religijskom festivalu Akitu. Ispočetka je to pokušao oponašati i sam

Slika br. 1 „Karta Novoasirskog carstva“

(dostupno na: https://www.historyonthenet.com/wp-content/uploads/2014/09/Map_of_Assyria.png)

Senaherib, no situacija je ubrzo izmahnula kontroli pojavom već spomenutog lokalnog babilonskog plemića koji je uživao svesrdnu podršku Elamaca i tako stekao ključan oslonac i nadu u zbacivanje asirske vladavine.⁸

Nesigurnost oko Senaheribova stupanja na prijestolje (izvori nisu sigurni je li riječ o godini 705., 704. ili 703. pr. Kr., što sugerira dugotrajno i teško uspinjanje na prijestolje s brojnim unutarnjim protivljenjima asirskih dvorjana) u to je vrijeme odlučila iskoristiti i Judeja na čijem je čelu bio kralj Ezekija. Senaherib je ubrzo pobijedio babilonsku vojsku, a Marduk-apla-iddin bio je prisiljen pobjeći u močvarno područje južno od Babilona, gdje ga asirska vojska nije mogla uhvatiti. Babilonska kraljevska palača bila je opljačkana, ali Senaherib ni na koji drugi način nije tada audio građanima Babilona.⁹ Prema asirskim izvorima, palo je 75 teško utvrđenih gradova i 420 manjih gradova, uz mnoštvo otegotog blaga i roblja.¹⁰

Na babilonsko je prijestolje Senaherib postavio marionetu s titulom „kralj-Sumera i Akada“, Bel-ibnija, u nadi da će ovaj sin nadzornika graditeljstva, kao čovjek koji je bio odgojen kao talac na asirskom dvoru, uspjeti održati mir, ali i asirsko vrhovništvo nad gradom. To je ujedno značilo i snažan zaokret od politike Senaheribova oca, Sargona II.¹¹ Ipak, do ostvarenja tih planova nije došlo, a Marduk-apla-iddin bio je sa svojim političkim utjecajem sve prisutniji u gradu. Već 700. g. pr. Kr. možemo vidjeti Senaheriba u novoj kampanji, četvrtoj po redu, u babilonske močvare s ciljem uništavanja Marduk-apla-iddinova klana Bit Jakin. Na putu je porazio kaldejskog kralja Mušešib-Marduka. Marduk-apla-iddin bio je prisiljen pobjeći brodom preko Perzijskoga zaljeva zajedno sa skupljenim kipovima bogova svoje zemlje, a skončao je u Elamu. Senaherib je potom uspio zarobiti njegovu braću.¹² Razočaran Bel-ibnijevom nesposobnošću, Senaherib ga je odveo u sužanjstvo, a na njegovo mjesto kralja Sumera i Akada postavio je svog prvorođenog sina po imenu Ašur-nadin-šumi. To nimalo nije primirilo Babilonce. Povelj su još jednu pobunu koja je trajala neprestano od 694. do 689. g. pr. Kr. te do, barem prema asirskim izvorima, potpunog uništenja grada. Cilj te šeste Senaheribove kampanje bio je uništenje elamske baze klana Bit Jakin na obalama Perzijskog zaljeva. U tu je svrhu Senaherib sa stajališta ratnoga umijeća maestralno i ingeniozno dao sagraditi feničke brodove kojima su upravljali mornari iz Tira, Sidona i Cipra. Unatoč poteškoćama koje su fenički mornari imali tijekom upravljanja njima nepoznatim vodama, u bitci protiv Kaldejaca Asirci su odnijeli odlučujuću prevagu. Ipak, dok su Asirci bili zaokupljeni na rubu Perzijskoga zaljeva, Elamci su napali Babilon s juga, a Babilonci su im pak isporučili Senaheribova sina, Ašur-nadin-šumija.¹³ O njemu se ništa više ne čuje u povijesnim izvorima, ali pretpostavlja se da je doživio mučnu smrt u Elamu, što je bila posljednja kap koja je prelila čašu njegovu ocu Senaheribu.¹⁴

Na babilonsko je prijestolje uz elamsku pomoć tada stupio Nergal-ušešib, prethodno zvan Šuzub, dok se Senaherib sa svojom vojskom probijao prema sjeveru. Sukob se produžio i na iduću, 693. godinu pr. Kr., kada su Asirci osvojili Uruk i pored Nipura pobijedili Nergal-ušešibove snage, a njega samoga odveli kao zarobljenika u Ninivu. Iste godine Senaherib kreće u sedmu kampanju, protiv Elama, u nastojanju da oslobodi svog sina. Putem je okrutno pljačkao i razarao gradove do temelja, a kada je vijest o njegovoj osvetoljubivosti doprla i do ušiju elamskog kralja Kudur-nahunte, napustio je svoj glavni grad Madaktu i prepustio ga na milost i nemilost asirskoj ratnom slavom ovjenčanoj vojsci i Senaheribu te pobjegao u planine. Ipak, zima je spriječila asirsku vojsku u napredovanju i izvršenju kažnjeničkog pohoda na Elam. Posljednju osmu kampanju protiv babilonsko-elamske koalicije Senaherib je vodio 691. g. pr. Kr., sve do velike bitke kod Khalule na obalama Tigrisa. Tu bitku ipak ne treba smatrati odlučujućom jer je njen ishod dvojan: Senaherib je nakon te bitke razorio Babilon, ali je zaustavljen u daljnjem napredovanju u Elam.¹⁵

Naime, na babilonsko prijestolje vratio se već prije spomenuti Mušezib-Marduk te počinio svetogrđe plaćajući elamskom kralju Umanmenanuu blagom skupljenim iz riznice Mardukova hrama, kako su to prenijeli Asirci iz svog kuta gledanja.

„U mojoj osmoj kampanji, nakon što se Mušezib-Marduk pobunio i nakon što su građani Babilona, zli demoni, zatvorili vrata grada, njihova su srca spletkarila o ratu. Mušezib-Marduk, Kaldejac, impotentan čovjek, sluga koji sluša guvernera Lahira, okupio je oko sebe odbjegle Aramejce, bjegunac, ubojica, kriminalac, i otišli su usred močvara te napravili pobunu.“¹⁶

Prema asirskim izvorima, potom je došlo do velike bitke u kojoj su pobijedili i zarobili sina Marduk-apla-idinna, Nabu-šum-iškuna, dok je pak, sudeći po vjerojatno nešto objektivnijim babilonskim izvorima, došlo do povlačenja asirske vojske nakon što je postignut *status quo*. Bitka je veoma slikovito opisana riječima samoga Senaheriba:

„Brzo sam ih poklao i doprinio njihovom porazu. Prezeo sam im grla kao ovcima. Prezeo sam njihove dragocjene živote kao da su niti. Kao nabujala poplava voda sezonskih kiša, prouzrokovao sam da njihova krv teče preko široke zemlje. (...) Moji ratni konji, odredi mojih kočija, bili su uronjeni u poplavu njihove krvi poput riječnoga boga. Kotači mojih ratnih kočija, koje mrve zle i opake, bili su natopljeni krvlju i blatom. S truplima njihovih vojnika prekrio sam ravnicu kao da je riječ o travi. Odsjekao sam im usnice i uništio sam njihov ponos.“¹⁷

Asirski izvori uvijek spajaju duhovno i materijalno, zato što nema ničega ljudskoga što ne bi bilo odjek kozmičkoga. Pri sastavljanju Senaheribovih anala zasigurno se upravo to moralo imati u vidu pa se zbog toga preuzimao čak i jezik drevnoga babilonskoga epa *Enuma Eliša*. Na taj se način pripremalo Asirce na potpuno uništenje Babilona i njegovih stanovnika, do čega je došlo već dvije godine kasnije.¹⁸ Asirski izvori babilonskog kralja Mušezib-Marduka imenuju Šuzubom pa ga se ne bi trebalo miješati s prethodnim babilonskim kraljem Nergal-ušezibom koji je nosio to ime.¹⁹ Iako izvori koji govore o bitci kod Khalule nisu jednoznačni, činjenica je da je Mušezib-Marduk ostao na vlasti još dvije godine nakon te bitke, no to se pokazalo uistinu kratkotrajnim stanjem. Nedugo nakon bitke kod Khalule započela je asirska opsada Babilona, a u gradu su zavladale kuga, bolest i glad. Nakon mučnih 15 mjeseci grad se predao, a potom je iskaljujući gnjev prema stanovnicima Babilona, Senaherib skrenuo vodu iz kanala ne samo na građevine u gradu nego i na sam *tel* na kojem je stajao Babilon.

„Uništio sam oblike njegovih temelja i prouzrokovao da njegovo razaranje nadmaši bilo koje razaranje poplave do tada, tako da bi u kasnije dane temelj toga grada, njegovi hramovi i njegovi bogovi bili zaboravljeni.“²⁰

Ipak, daleko od potpunog razrješenja sukoba između Asiraca i Babilonaca, Senaherib je samo potaknuo novi val mržnje koji će svoju kulminaciju doživjeti 612. g. pr. Kr. padom Ninive pred pobjedničkim vojskama Medijaca i Kaldejaca pod vodstvom Kijaksara i Nabupolosara.²¹

Još jedna od zanimljivosti Senaheribovih anala leži u kozmičkoj i božanskoj opravdanosti takvoga razornoga čina izvršenog nad Babilonom. Naime, budući da je asirski kralj Senaherib u to vrijeme najmoćniji vladar na zemlji, što je dokazao pobijedivši Babilon, to znači i da je asirski bog Ašur moćniji od babilonskog boga

Marduka. Nakon kažnjavanja Babilona Senaherib je preuzeo babilonski religijski festival Akitu i ispunio ga asirskim sadržajem. Umjesto Marduka sada je slavljjen Ašur, kao vrhovni bog cijeloga panteona koji se bori s drevnim čudovištem Tiamat. Ona simbolizira kaos koji Marduk, a sada Ašur, oblikuje u prvotni red. Usred hrama dao je simbolično postaviti i ostatke premještenih ruševina iz razorenoga Babilona. Sačuvana priča o tome pisana je asirskim, a ne babilonskim dijalektom, što je posebno zanimljivo.²² Ona govori o suđenju kojem je bog Bel (Marduk) bio podvrgnut zbog određene povrede božanskih zakona. On se u Asiriji sve češće prikazuje i kao Ašurov sin, dakle kao njemu podređen bog. Fizička bitka odraz je kozmičke bitke koja je završila osudom Marduka od strane drugih bogova, a na fizičkom planu došlo je do razaranja Babilona kao grada posvećenog Marduku. Nastojanje asirskih kraljeva da na taj način prikažu događaje u svijetu kao odjek događaja u kozmosu nije tek ideološko-politička namjera opravdanja pragmatičnih djela, nego uistinu izražava onodobno shvaćanje ljudi da su i sami izvršitelji božanske volje u vječnoj teomahiji.²³

3. Senaheribova kampanja u Judeju i komparacija sa Starim zavjetom

Pobunu judejskoga kralja Ezekije protiv asirske vladavine valja sagledati u kontekstu prethodno spomenute Marduk-apla-iddinove pobune, kao i u kontekstu asirskog osvajanja Samarije, glavnog grada kraljevstva Izrael. Grad Samarija pao je 722. g. pr. Kr. Pred Šalmanaserom V. kada je 30 000 Izraelaca odvedeno u tzv. „asirsko sužanjstvo“, a 715. g. pr. Kr. grad je ponovno morao zauzeti njegov sin Sargon II.²⁴ Odvođenje velikih dijelova poraženoga naroda u ropstvo bilo je posljedica poznate asirske strategije masovnog premještanja stanovništva, kako bi unaprijed smanjili mogućnosti za pobunu protiv svoje vladavine. Smatra se da je Senaherib upravo iz tog razloga premjestio preko 450 000 ljudi diljem Asirskog carstva.

„Četvrte godine vladavine Ezekijine, a to je bila sedma godina kraljevanja izraelskog kralja Hošee, sina Elina, napade asirski kralj Salmanasar Samariju i opsjede je. Osvojio ju je nakon tri godine. Šeste godine Ezekijine vladavine, a devete godine izraelskog kralja Hošee, pala je Samarija. Asirski je kralj odveo Izraelce u Asiriju i naselio ih u Halahu, na Haboru, rijeci gozanskoj, i u medijskim gradovima.“ (2 Kr 18,9-11).

Veliku su pomoć Judeji pružali Egipat (u to vrijeme pod vladavinom Kušita, odnosno Nubijaca) i sama Nubija. Stoga će upravo Judeja i Egipat, uz Babiloniju, biti u središtu Senaheribovih vojnih i kažnjeničkih kampanja. Egipat će osvojiti njegovi nasljednici Esarhadon i Ašurbanipal te tako slomiti vlast nubijske 25. dinastije u njemu. Već 701. g. pr. Kr., protjerivanjem Marduk-apla-iddina, Senaherib uspostavlja potpunu kontrolu i nad Judejom.

Središnji problem u pažljivijem sagledavanju spomenutog događaja opsade Jeruzalema predstavljaju oprečna stajališta dvaju najvažnijih izvora koji progovaraju o tome. Jedan su izvor tekstovi starozavjetne predaje, dok su drugi izvor asirski kraljevski anali, od kojih su ostale sačuvane tri glinene prizme. To su zapisi koji bilježe povijest Senaheribove vladavine, a pronađeni su u obliku tri heksagonalne prizme, od kojih svaka sadrži isti tekst pisan klinastim pismom na akadskom jeziku. Danas su poznate kao Taylorova prizma koju čuva British Museum u Londonu, Oriental Institute Prism koja se čuva u istoimenom Institutu u Chicagu i Jeruzalemska prizma u Israel Museumu u Jeruzalemu. Visoke su oko 38cm, a široke oko 14cm.²⁵

Jedino što je zajedničko inače oprečnim asirskim i starozavjetnim tekstovima jest to da govore o asirskoj invaziji Judeje tijekom vladavine kralja Ezekije, potom

Slika br. 2. „Oriental Institute Prism”, Oriental Institute, Chicago (dostupno na: <https://oi.uchicago.edu/collections/highlights/highlights-collection-assyria>)

činjenica da se slažu u tome da je Egiptat na koncu iznevjerio svoje saveznike te da opisuju asirsku opsadu Jeruzalema. Poteškoće koje se javljaju prilikom kritičke analize izvora toliko su velike da se ne mogu tek tako pripisati različitim pogledima autora i različitim svrhama u koje su ti izvori pisani.²⁶ Senaheribovi anali govore o početku treće kampanje protiv Sirije kada su zauzeti Sidon i Aškelon, dok su drugi gradovi poput Arvada, Biblosa, Samsimuruna, Ašdoda, Amona, Moaba i Edoma razborito odlučili plaćati velik danak u zamjenu za prestanak ratnih razaranja. Za kralja Aškelona, Sidqu, koji se nije odlučio pokoriti, Senaherib je namijenio posebno okrutnu, ali nimalo neobičnu sudbinu za ono doba: „[B]ogove kuće njegovog oca, njega samoga, njegovu ženu, njegove sinove, njegove kćeri, njegovu braću, sjeme kuće njegovog oca, iščupao sam s korijenom i donio u Asiriju.”²⁷

Potom je Senaherib vratio otetog kralja Padija kojeg su građani Ekrona iz straha od egipatske i nubijske vojske predali kralju Ezekiji. Nakon što je porazio te savezničke snage kod Elteka, kaznio je neposlušno plemstvo Ekrona podvrgnuvši ih sve oštrici mača i vrativši Padija na njegovo prijestolje. Guverner Ekrona, koji su se suprotstavili njegovoj volji, dao je objesiti s gradskih zidina.²⁸ Tek je tada mogla započeti konačna opsada Jeruzalema, dok su susjedni gradovi opljačkani i predani pod upravu Ašdoda, Ekrona i Gaze. Asirski izvor prešao je potom odmah na bogatu listu ratnog plijena bez detaljnijih opisa tijekom same opsade koju je odlučilo, između ostalog, povlačenje Arapa i drugih pomoćnih četa iz Jeruzalema. Raskoš ratnoga plijena, kao i tešku sudbinu poraženih vladara Lakiša (oderani su živi) možemo vidjeti na reljefu iz Lakiša.²⁹ Prema asirskim izvorima, taj je plijen iznosio 30 talenata zlata, 800 talenata srebra, bjelokosti, dragog kamenja i ostalih dragocjenosti, kao i Ezekijeve kćeri te konkubine.³⁰ Unatoč uspješnosti asirske opsade Jeruzalema, sam grad ipak nije nasilno zauzet niti je Ezekija bio prisiljen odstupiti s judejskoga prijestolja.

Biblijski izvor Druge knjige Kraljeva kazuje kako ni prije ni poslije ne bijaše ravna među judejskim kraljevima kralju Ezekiji jer je činio ono što je pravo u očima Jahvinim. (2 Kr 18,5). „I Jahve bijaše s njim, pomagaše ga u svim njegovim pothvatima.

Slika br. 3 „Reljef iz Lakiša“, British Museum
(dostupno na: https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details/collection_image_gallery.aspx?assetId=32466001&objectId=366873&partId=1)

Pobunio se protiv asirskog kralja i nije mu više bio podložan.“ (2 Kr 18,7). Potvrđuje se da je Senaherib sa svojom moćnom vojskom zauzeo sve utvrđene gradove Judeje, a potom da je primio ogromnu količinu danka od kralja Ezekije. Asirski izvori navode osvajanje 46 teško utvrđenih gradova, nebrojeno mnoštvo manjih naselja i dobitak od 200150 zarobljenika.³¹ Druga knjiga Kraljeva navodi identičnu količinu talenata zlata, ali znatno manju količinu talenata srebra.

„Četrnaeste godine Ezekijina kraljevanja asirski kralj Sanherib napade utvrđene judejske gradove i osvoji ih. Tada judejski kralj Ezekija poruči asirskom kralju u Lakiš: ‘Pogriješio sam! Obustavi svoje napade na me. Snosit ću sve što mi nametneš.’ Asirski kralj zatraži od Ezekije, judejskog kralja, tri stotine talenata srebra i trideset talenata zlata. I dade Ezekija sve srebro što se našlo u Domu Jahvinu i u riznicama kraljevskoga dvora.“ (2 Kr 18,13-15).

Prema Josipu Flaviju, Ezekija je dao danak Asircima u nadi kako će time uspjeti postignuti mir i tako osigurati vlastito prijestolje. Asirci su taj danak doista i dobili, no potom su postupili suprotno dogovoru i podignuli opsadu Jeruzalema, dok je Senaherib s ostatkom vojske krenuo suprotstaviti se udruženim snagama Egipta i Etiopije. Flavije prikazuje Ezekiju kao kukavicu koja nema hrabrosti osobno krenuti u pregovore s asirskim zapovjednicima nego šalje svoje najvjernije sluge da to učine umjesto njega. Opisom svojevrsnog Ezekijinog kukavičluka Flavije se udaljio od uobičajenog biblijskog prikaza judejskog kralja kao hrabroga čovjeka pokornoga Jahvinim zapovijedima.³²

U Drugoj knjizi Ljetopisa spominju se opširne mjere koje je Ezekija poduzeo prilikom utvrđivanja Jeruzalema protiv nadolazeće asirske opsade grada (začepili

su sva vrela i potoke kako ih Asirci ne bi mogli koristiti, podignuli kule na obnovljenom obrambenom zidu, napravili mnogo kopalja i štitova te postavili vojvode nad narodom) (2 Ljet 32,1-8). Senaherib je poslao svog *rab-šākēh*-a (kraljevog peharnika, visokog dvorjanina i zapovjednika sjeverne vojske) da poruči narodu Jeruzalema kako ne trebaju očekivati nikakvu pomoć od Egipta, na što je Ezekija, iako „zarobljen poput ptice u kletki u Jeruzalemu”,³³ uz pomoć i podršku proroka Izaije odlučio odbiti ponuđene prijedloge za predaju. Josip Flavije napominje kako se kraljev peharnik obraćao Ezekijinim poslasticima na hebrejskom jeziku s kojim je bio upoznat.³⁴

„Veliki peharnik reče im: ‘Kažite Ezekiji: Ovako veli veliki kralj, kralj asirski: Kakvo je to pouzdanje u koje se uzdaš? Misliš li da su prazne riječi već savjet i snaga za rat? U koga se uzdaš da si se pobunio protiv mene? Eto, oslanjaš se na Egipat, na slomljenu trsku koja probada i prodire dlan onomu tko se na nju nasloni. Takav je faraon, kralj egipatski, svima koji se uzdaju u njega.’” (2 Kr 18,19-21).

Izaija prenosi Judejcima Jahvinu ohrabrujuću poruku:

„U ovaj grad on ući neće, ovamo strijele svoje neće izmetati, k njemu neće ni štit okrenuti, niti oko njega nasipe kopati. Vratit će se putem kojim je i došao, u grad ovaj neće ući’ – Jahvina je riječ. Grad ću ovaj štitit’, spasiti ga, sebe radi i rad’ sluge svoga Davida.” (2 Kr 19,32-34).

Biblijski je izvještaj prožet asirskim samouvjerenim bogohuljenjem prema Jahvi.

„Ne dajte da vas Ezekija zaludi govoreći vam: Jahve će vas izbaviti. Jesu li bogovi drugih naroda izbacili svoje zemlje iz ruku asirskoga kralja? Gdje su bogovi hamatski i arpadski, gdje su bogovi sefarvajimski, henski i ivski, gdje su bogovi samarijski da izbave Samariju iz ruke moje?” (2 Kr 18,32-34).

Prema Izaiji, ali i prema proroku Miheju, asirska invazija znak je božanske odmazde nad nevjernim Judejcima. „Kako se može nadati sreći stanovnica marotska? Jer nesreća silazi od Jahve sve do vrata jeruzalemskih.” (Mih 1,12).

Senaherib je, nakon izvještaja koji mu je predao *rab-šākēh*, dao ultimatum Jeruzalemu za predaju, no ponovno je odbijen na Izaijin zahtjev i nakon njegova uvjeravanja u sigurnu Jahvinu pomoć.

„Asur neće pasti od mača ljudskoga: proždrijet će ga mač, ali ne čovječji. Od mača će bježat’, al’ će mu satnici pod tlaku pasti. Užasnut, ostavit će svoju hridinu, prestravljeni, knezovi od svoje će bježat’ zastave – riječ je Jahve, čiji je oganj na Sionu i čija je peć u Jeruzalemu.” (Iz 31,8-9).

Druga knjiga Kraljeva opis opsade potom nastavlja tvrdnjom kako je Anđeo Jahvin te noći pobio 185 000 Asiraca, što židovski povjesničar Josip Flavije pak dovodi u usku vezu s Herodotovom pričom o miševima koji su navodno pojeli tetive asirskih lukova.³⁵ Herodot u svojoj *Povijesti* piše: „Kad su tamo stigli, na neprijatelje noću nahrupe gomile poljskih miševa i počnu im gristi tobolce, lukove i drške štitova, tako da su sutradan bježali goli i nenaoružani, a mnogi su od njih i poginuli.”³⁶ Herodot Senaheriba smatra kraljem Arabljana i Asiraca.³⁷ Herodotovu priču spominje i Josip Flavije, a kao možebitni uzrok povlačenja asirske vojske navodi još i oblik kuge koji je izbio u asirskom taboru po zagovoru egipatskoga faraona Seta, inače Hefestova

svećenika.³⁸ Biblijski izvor nastavlja s izvještajem kako je Senaherib bio prisiljen povući se u Ninivu gdje su ga smaknula dvojica njegovih sinova. Uistinu, taj posljednji dio biblijskoga izvještaja potvrdio se kao istinit prilikom atentata Senaheribova sina Arda-Muliššija na vlastitog oca, iako se oko identiteta pravog ubojice u historiografskim krugovima i dalje spekulira. Taj regicid i patricid dogodio se 681. g. pr. Kr, ali čini se da je do atentata došlo tek dvadeset godina nakon opsade Jeruzalema, a ne odmah po završetku kampanje.³⁹ „Jednoga dana, dok se klanjao u hramu svoga boga Nisroka, njegovi ga sinovi Adramelek i Sareser ubiše mačem i pobjegoše u zemlju araratsku. Na njegovo se mjesto zakralji sin mu Asar-Hadon.“ (2 Kr 19,37).

4. Zaključak

Jedan od mogućih pokušaja sinteze asirskih i judejskih diskrepantnih izvora onaj je koji tvrdi kako oni govore o dvama različitim događajima, a ne o jednom te istom događaju opsade Jeruzalema. Prilikom prve Senaheribove invazije Judeje 701. g. pr. Kr., on je lako pobijedio svoje neprijatelje bez velikih vojnih gubitaka, što je vidljivo iz toga da je već iduće godine poduzeo velike vojne kampanje protiv Babilonije. To pak znači da je opsada Jeruzalema uistinu završila velikim Ezekijinim plaćanjem danka Senaheribu, onako kako je to opisano u Starom zavjetu i u izvorima asirske provenijencije. Toj je opsadi onda moguće pripisati i dovođenje velikoga ratnoga plijena iz Lakiša u Ninivu. Doista, možemo zaključiti kako su oba izvora međusobno sukladna po pitanju prve opsade Jeruzalema te kako je prva invazija Judeje označila asirski pobjednički pohod uz veliki i bogati ratni plijen. Druga kampanja mogla je protiv Judeje biti poduzeta upravo negdje između 688. i 681. g. pr. Kr., u vrijeme kada ne postoje nikakvi asirski analistički izvori za to razdoblje pa se u tom slučaju moramo osloniti na onaj biblijske provenijencije koji govori o katastrofalnom porazu asirske vojske pod zidinama opkoljenoga Jeruzalema.⁴⁰ Nakon prve opsade Jeruzalema, Senaherib je bio suviše vezan za rješavanje pitanja Babilona i njegovih stalnih pobuna protiv asirske vlasti, što je pak mogao iskoristiti judejski kralj Ezekija da se uz pomoć Egipta pokuša ponovno suprotstaviti Senaheribu. Prema takvoj interpretaciji starozavjetnoga izvora, to bi suprotstavljanje doista završilo povoljno po egipatsko-judejsku koaliciju uperenu protiv Senaheriba. Uistinu, prije velike bitke protiv napredujućeg Taharke iz Nubije, čini se da je asirsku vojsku pogodila velika nesreća, odnosno kako to kazuju biblijski izvori, Anđeo Jahvin. Već je rečeno kako je moguće objašnjenje toga pronađeno u Flavijevom izvještaju o nagriženim tetivama lukova asirskih vojnika, kojima je na taj način onemogućeno sudjelovanje u samoj bitci, što je pak imalo razorne posljedice za asirsku vojsku te odlučilo o ishodu same bitke, ali i cjelokupne asirske kampanje u Judeji. Bilo kako bilo, odgovor na pitanja koja za sobom ostavljaju ta pisana vrela morat će pričekati pronalazak novih izvora prije nego što historiografska znanost ponudi svoj konačni odgovor, ali dotad teorija o dvjema različitim invazijama Judeje, jednoj pobjedonosnoj po asirsku stranu, a drugoj povoljnoj po judejsku, ostaje plauzibilno jer najbolje objašnjava podudarnosti, ali i nesročnosti asirskih i starozavjetnih izvora.

5. Bibliografija

Izvori

Biblija. *Stari i Novi zavjet*. Zagreb, 1974.

Herodot. *Povijest*. Zagreb, 2007.

Josip Flavije. *Jewish Antiquities*. London, Cambridge, 1958.

„Oriental Institute Prism: campaigns in Babylonia and Judah“. U: *Ancient Near East: Historical Sources in Translation*, ur. Mark W. Chavalas (Hoboken, 2006.), 345–349.

„The Bavian Inscription: the destruction of Babylon“. U: *Ancient Near East: Historical Sources in Translation*, ur. Mark W. Chavalas (Hoboken, 2006.), 349.

Bilješke

- 1 Marc Van De Mieroop, *A History of the Ancient Near East, ca. 3000–323 BC* (Oxford, 2007.), 229.
- 2 Sarah C. Melville, „Sennacherib“, u: *Ancient Near East: Historical Sources in Translation*, ur. Mark W. Chavalas (Hoboken, 2006.), 342.
- 3 John Malcolm Russell, „Bulls for the Palace and Order in the Empire: The Sculptural Program of Sennacherib's Court VI at Nineveh“, *The Art Bulletin* 69 (1987.), 520–539, 530–531.
- 4 A. K. Grayson, „Assyria: Sennacherib and Esarhaddon (704–669 B.C.)“, u: *The Cambridge Ancient History III. Part 2: The Assyrian and Babylonian Empires and Other States of the Near East, from the Eighth to the Sixth Centuries BC*, ur. John Boardman i dr. (Cambridge, 2006.), 103.
- 5 Biblija. *Stari i Novi zavjet* (Zagreb, 1974.).
- 6 Grayson, „Assyria: Sennacherib and Esarhaddon“, 103–105.
- 7 Grayson, „Assyria: Sennacherib and Esarhaddon“, 106.
- 8 Melville, „Sennacherib“, 343.
- 9 Grayson, „Assyria: Sennacherib and Esarhaddon“, 106.
- 10 „Oriental Institute Prism: campaigns in Babylonia and Judah“, u: *Ancient Near East: Historical Sources in Translation*, ur. Mark W. Chavalas (Hoboken, 2006.), 345.
- 11 Melville, „Sennacherib“, 343.
- 12 „Oriental Institute Prism“, 347.
- 13 Grayson, „Assyria: Sennacherib and Esarhaddon“, 107.
- 14 Melville, „Sennacherib“, 344.
- 15 Mieroop, *A History of the Ancient Near East*, 214.
- 16 „Oriental Institute Prism“, 347.
- 17 Isto, 348.
- 18 Melville, „Sennacherib“, 344.

Literatura

Elayi, Josette. *Sennacherib, King of Assyria*. Atlanta, 2018.

Grayson, A. K. „Assyria: Sennacherib and Esarhaddon (704–669 B.C.)“. U: *The Cambridge Ancient History III. Part 2: The Assyrian and Babylonian Empires and Other States of the Near East, from the Eighth to the Sixth Centuries BC*, ur. John Boardman i dr. (Cambridge, 2006.), 103–141.

Melville, Sarah C. „Sennacherib“. U: *Ancient Near East: Historical Sources in Translation*, ur. Mark W. Chavalas (Hoboken, 2006.), 342–345.

Mieroop, Marc Van De, *A History of the Ancient Near East, ca. 3000–323 BC*. Oxford, 2007.

Russell, John Malcolm, „Bulls for the Palace and Order in the Empire: The Sculptural Program of Sennacherib's Court VI at Nineveh“, *The Art Bulletin* 69 (1987.), 520–539.

- 19 Josette Elayi, *Sennacherib, King of Assyria* (Atlanta, 2018.), 116.
- 20 „The Bavian Inscription: the destruction of Babylon“, u: *Ancient Near East: Historical Sources in Translation*, ur. Mark W. Chavalas (Hoboken, 2006.), 349.
- 21 Grayson, „Assyria: Sennacherib and Esarhaddon“, 108–109.
- 22 Isto, 119.
- 23 Melville, „Sennacherib“, 345
- 24 Mieroop, *A History of the Ancient Near East*, 251.
- 25 „Clay Prism of Sennacherib“, The Oriental Institute, The University of Chicago, <https://oi.uchicago.edu/collections/highlights/highlights-collection-assyria> (posjet 4. 3. 2019.).
- 26 Grayson, „Assyria: Sennacherib and Esarhaddon“, 109–110.
- 27 „Oriental Institute Prism“, 346.
- 28 Isto.
- 29 Grayson, „Assyria: Sennacherib and Esarhaddon“, 109–110.
- 30 „Oriental Institute Prism“, 347.
- 31 Isto, 346.
- 32 Josip Flavije, *Jewish Antiquities* (London, Cambridge, 1958.). X, 4–6.
- 33 „Oriental Institute Prism“, 346.
- 34 Josip Flavije, *Jewish Antiquities*, X, 7–10.
- 35 Grayson, „Assyria: Sennacherib and Esarhaddon“, 111.
- 36 Herodot, *Povijest* (Zagreb, 2007.). II, 141.
- 37 Isto.
- 38 Josip Flavije, *Jewish Antiquities*, X, 17–20.
- 39 Grayson, „Assyria: Sennacherib and Esarhaddon“, 110.
- 40 Isto, 111.

Sennacherib's Babylonia and Judea Campaign: Comparing Assyrian Sources and the Old Testament

Summary

The Neo-Assyrian Empire under Sennacherib's rule has left a mark on the Middle East and Assyrian sources, especially the Old Testament, were significant on a global scale if the geographical distribution and impact of biblical messages on the collective consciousness of the mankind is taken into consideration. In this research paper I will compare written Assyrian and Biblical sources that describe the same event in terms of traditional historiography, but also underline the possibility of different interpretations. Different descriptions of same historical event in different sources and traditions would not be considered significant, but in this paper different theological world-views in which gods/Yahweh and people have their place are described because both sources entail peculiar beliefs about the religious correctness and Ashur / Yahweh who play the role of the protector and the people who sustain it.

Keywords:

Assyrian Empire, Sennacherib, Nineveh, Babylon, Judah, Mesopotamia, Bible, Jerusalem

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 14 2019.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 14 2019.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti,
godina XIV, broj 14, 2019.

Glavni i odgovorni urednik
Mihaela Marić

Zamjenik glavnog urednika
Saša Vuković

Uredništvo
Matea Altić, Ivan Grkeš, Marta Janković,
Mario Katić, Igor Krnjeta, Mihaela Marić,
Petar Plastić, Saša Vuković

Urednici pripravnici
Andrija Banović, Alen Obrazović,
Alen Okreša

Redakcija
Matea Altić, Andrija Banović, Ivan Grkeš,
Marta Janković, Mario Katić, Igor Krnjeta,
Mihaela Marić, Alen Obrazović, Alen Okreša,
Petar Plastić, Saša Vuković

Tajnik uredništva
Petar Plastić

Recenzenti
dr. sc. Miroslav Bertoša
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Branimir Janković
Marko Lovrić
dr. sc. Jelena Marohnić
dr. sc. Josip Mihaljević
dr. sc. Jasmina Osterman
dr. sc. Martin Previšić
Filip Šimetin Šegvić, asist.
dr. sc. Ivica Šute

Lektura i korektura
Franka Belović, Danijel Blazsetin, Lucijan
Borić, Paula Bradić, Katarina Cukovečki,
Paula Fajt, Tanja Jelinić, Ivana Kovačić,
Ema Maglić, Mateja Papić, Borna Treska

Oblikovanje
Tomislav Vlainić

Prijevod s engleskog jezika
Mateo Gospić, Paula Fajt, Alen Obrazović

Izdavač
Klub studenata povijesti – ISHA Zagreb

Tisak
Tiskara Zelina d.d.

Naklada
Tiskano u 150 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima
izražavaju isključivo stavove i mišljenja
autora i ne predstavljaju nužno stavove i
mišljenja uredništva i izdavača

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:

Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Centar za komparativnohistorijske i
interkulturne studije Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Redakcija časopisa Pro tempore im iskreno
zahvaljuje na financijskoj podršci.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva
Klub studenata povijesti – ISHA Zagreb
(za: Uredništvo Pro tempore),
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

Kontakt
pt.urednistvo@gmail.com